

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодине

ИЗГРАДЊА ОДБРАМБЕНИХ ПОЛОЖАЈА КОД ЋУПРИЈЕ 1876. ГОДИНЕ

Одбрамбене линије источне границе Србије кретале су се од Зајечара преко Књажевца и границом до Алексинца и Делиграда. Овако дугачку одбрамбену линију није било лако бранити. После пораза и пада Књажевца и Зајечара крајем јула, српска војска је заузела нову линију одбране Луково-Бања-Алексинач. Ова линија је била краћа, а имала је резерву на Делиграду. Резервни одбрамбени положаји планирани су још на неким местима, у зависности од правца напада турске војске.

Турска војска, није после заузећа Књажевца предузимала офанзиву како би нанела још веће губитке српској војсци, на линији Алексинач-Делиград или преко Честобродице правцем Параћин-Ћуприја.

Генерал Черњејев је ипак очекивао наставак турске офанзиве, па је сматрао да је било важно утврдити најосетљивији део Србије-долину Велике Мораве. Због тога је хитно наредио изградњу бројних одбрамбених утврђења код Ћуприје. Тај задатак је поверио пуковнику Милутину Јовановићу, родом из Јагодине, команданту јужно-моравске дивизије. Истог дана по добијању наређења Черњејева и по налогу министра војног, пуковник Милутин Јовановић се са комплетним штабом упутио ка Ћуприји.¹ Са наредбом око изградње утврђења упознато је Ћупријско начелство 31. јула. У истој наредби пуковника Милутина Јовановића, стајало је, да из Ћупријског округа буде ангажовано на изградњи утврђења 2.000 људи и то углавном из резерве, односно треће позивци, или они који до тада нису били уписани као војни обвезници.²

Окупљање је било одређено за 4. август, а за место окупљања било је предвиђено место за одржавање вашара у Ћуприји. Од укупног броја људи, њих 800 је требало да дође са ашовима, 500 са будацима, 400 са мотикама и 300 са секирама. Ових 2.000 требали су да раде на изградњи утврђења десет дана, и за то време били су обавезни да припреме храну

¹ Др Владан Ђорђевић, На граници, Отаџбина, свеска 13-16, Београд 1880.

² ИАЈ, Начелство округа моравског, 5286/877-4-1.

за себе и стоку коју буду водили са собом. Свака група имала је по једног полицијског чиновника за општи надзор. Ресавски срез требао је да упути 800 људи, параћински 500 и деспотовачки 700 људи. Ако људи немају свог алата, среска начелства су била дужна то да им обезбеде.³

Од предвиђених људи позиву се одазвао велики број. На рад на изградњи утврђења нису дошли из појединих општина: из општине брестанске само се није одазвао позиву Настас Милановић; из општине грабовачке 10 људи: Петар Миловановић, Миљко Стојановић, Јован Живановић, Настас Јеремић, Војин Костић, Велимир Андрејић, Богдан Илић, Сретен Вићентијевић, Јосиф Лазић, Милић Радомировић; из општине војиштанске 5: Милоје Вучковић, Вучко Максимовић, Мијајло Петковић, Стојан Стевић, Пантелија Вучковић; из општине тропоњске 7: Јован Ицић, Милисав Панић, Илија Марјановић, Илија Милошевић, Паун Тројановић, Павле Јовановић, Ратко Ђорђевић; из општине суботичке 1: Илија Грује Марковић, као и из општине мириловачке Радован Јовичић из Давидовца; супске Јанко Грујић; сикиричке Петар Николић и поповачке Ђорђе Павловић; из општине чепурске 3: Милован Марјановић, Дина Марковић, Јован Ђорђевић; из општине јасеновачке 6: Траило Пауновић, Сима Јанковић, Паун Јанковић, Марјан Пауновић, Милосав Павловић, Илија Павловић; из општине бигреничке 27: Илија Пасуљан, Недељко Думицовић, Јанко Мијучић, Стојан Новаковић, Ржановић, Паун Јаникић, Новак Пауновић, Паун Новаковић, Јанко Негић, Јанко Коцомана, Јанко Младеновић, Паун, Паун Дуакановић, Јован Аључановић, Груја Мајларан, Павле Цуплић, Мијајло Станковић, Марко Глигорић, Јанко Талпеша, Павле Ђурђевић Јован Цуплић, Петар Лукић, Груја Думитровић, Илија Котелх, Адам Јанковић, Петар Љубановић, Јанко Плашинће; из општине купиновачке 2: Богосав Ранковић, Илија Миловановић; из општине роћевачке Вучко Јовановић; из гложанске Милоје Живановић; из општине дубљанске: Стеван Петковић, Јован Цокић, Ђорђе Јанковић, Вучко Панић, Мита Генчић, Јован Миловановић, Јован Јанковић; из општине луковачке 15: Аврам Симоновић, Димитрије Миладиновић, Тома Димитријевић, Гвозден Милетић, Тодор Петровић, Милош Софронијевић, Јован Анцић, Радисав Хрививојевић, Пано Стоичевић, Миливоје Милојковић, Недељко Радисављевић, Таса Тодоровић, Димитрије Милисављевић, Тодосије М. Јевтић, Ђорђе Милошевић; из општине седларске 3: Јован Петровић, Цветко Николић, Петар Атанасковић; из општине крушарске 3: Добросав Милановић, Јеремија

³ ИАЈ, Начелство округа моравског, 5286/877-4-1.

Миленовић, Јован Миленовић; из општине сењске 3: Вељко Ђорђевић, Милосав Ђокић и општине стубичке 4 лица: Милутин Милојковић, Максим Панић, Миливоје Радовановић и Димитрије Савић. Они су пописани поименично и за њих је пуковник Милутин Јовановић већ 7. августа, тражио разлог недоласка.⁴

Из разних разлога 16 људи је враћено својим кућама, а од кметова њихових села је тражено одређивање других лица. Враћени су: Стила Стоиљковић из Чепура, Лазар Димитријевић из Давидовца, Јова Станојевић из Чепура, Стека Богдановић из Давидовца, Тодосије Миленковић из Ломнице, Влаисав Милановић из Ломнице, Стека Гајић из Лешја, Сима Мијаиловић из Извора, Јевтимије Вујанић из Ломнице, Груја Јаношевић из Суботице, Добра Миљковић из Лешја, Трајило Пауновић из Суботице, Павле Јанковић из Суботице, Илија Грујић из Суботице, Јован Станојевић из Суботице.⁵ Њих су заменили: Стеван Богдановић из Давидовца, Лаза Димитријевић из Давидовца, Стева Гајић из Лешја, Добра Миленковић из Лешја, Сима Мијајловић из Извора, Јова Станојевић из Чепура, Спаса Живковић из Чепура, Јевтимије Вујичић из Ломнице, Тодосије Милојковић из Ломнице, Велислав Милановић из Ломнице, Трајило Пауновић из Стубице, Павле Јанковић из Стубице, Груја Јаношевић из Стубице, Јова Станојевић из Стубице, Илија Грујић из Стубице и Марјан Јовић из Витежева.⁶

Непосредним радовима на изградњи утврђења руководио је инжињеријски поручник Војин Ђорђевић, родом из Осјека у Славонији. Од стране Врховне команде стављен је на располагање пуковнику Милутину Јовановићу 21. јула 1876. године. На изградњи утврђења код Ћуприје радио је до краја октобра исте године, када је поново враћен у Врховну команду.

За систем утврђења око Ћуприје не постоје планови, али посредно могу приближно да се лоцирају. Налазили су се испред Ћуприје према Параћину, са леве и десне стране главног пута. Изгледа да се најважнији део овог система налазио на Везировом брду. Утврђења су била рововска са грудобранима од стабала и земље.

Према процењеној вредности посечене шуме, само са једне стране пута, систем утврђења је захватао велики простор, вероватно у дужини од неколико километара. За уређење утврђења са леве стране пута према Параћину, посечена шума је била у вредности од преко 26.000 дуката. Посечена шума припадала је власницима:

⁴ ИАЈ, Начелство округа моравског, 5286/877-4-5.

⁵ ИАЈ, Начелство округа моравског, 5286/877-4-7.

1. Настасу Пеливановићу из Ћуприје посечен је браник у *Змичу* од 18 ланаца, и из истог браника вадиле су се греде дебљени 10 цоли и висине 5 хвати. Посечена шума вредела је 500 дуката,⁷
2. Лазару Трипковићу из Београда, на истом месту посечена је шибна гора у вредности од 60 дуката,
3. Милојку Пешићу из Ћуприје, такође на истом месту, посечена је шибна гора у вредности од 2 дуката,
4. Сави Јовичићу из Ћуприје, исечена шума је процењена на 40 дуката,
5. Лазару Станојевићу-Рацићу, посечена је шума у вредности од 40 дуката
6. Лазару Трипковићу из Београда шибна гора у вредности од 2 дуката,
7. Мити Никићу из Ћуприје, шибна гора у вредности од 2 дуката,
8. Лазару Рацићу из Ћуприје, шибна гора у вредности од 5 дуката,
9. Кости Здравковићу из Ћуприје, шибна гора у вредности од 1 дуката,
10. Марку Рашићу из Ћуприје, шибна гора у вредности од 1 дуката,
11. Радојку Јончићу из Ћуприје, шибна гора у вредности од 1 дуката,
12. Браћи Шошић из Ћуприје, посечена је шума у вредности од 400 дуката,
13. Општини ћупријској посечена је шума у вредности од 25.000 дуката, а простирала се од Везировог брда па до атара параћинске општине.⁸

Комисија за утврђивање штете на усевима и шумомм формирана је већ половином августа по наређењу пуковника Милутина Јовановића.⁹ Штете на земљи нису процењиване. За председника комисије окружни начелник је поставио Јована Поповића, секретара окружног начелства. Поред њега, комисија је имала и петорицу грађана Ћуприје: Ђуру Брзаковића, Милосава Крстића, Јована Илијића, Јована Мартиновића и Стојана Момчиловића.

⁶ ИАЈ, Начелство округа моравског, 5286/877-4-3.

⁷ ИАЈ, Начелство округа моравског, 5834/877-6-1. Настас Пеливановић се непрестано обраћао министру војном за надокнаду исечене шуме. После једног од дописа, министар војни је тражио од начелства округа ћупријског 10. августа 1884. године извештај о томе.

⁸ ИАЈ, Начелство округа моравског, 8002/877-7-3. Процена је извршена већ 16. августа 1876. године.

⁹ ИАЈ, Начелство округа моравског, 5286/877-4-8. Наређење је упућено 7. августа.

За наплату посечне шуме са исте стране пута према Параћину, јавили су се и Димитрије Богдановић из Туприје и браћа Никола и Јанко Цветковић, такође из Туприје, који су навели да им је посечено 244 дрвета.¹⁰

Подаци о количини и вредности посечене шуме за утврђења са десне стране пута према Параћину не постоје, јер процене нису извршене због другог задужења Јована Поповића, а вероватно су и они слични предходно изнетим вредностима.¹¹ Одштета за исечене шуме нису брзо исплаћене. О неким молбама расправљала је и Народна скупштина 1882. године, али не постоје подаци да је све исплаћено.

Утврђења нису коришћена у одбрани централне Србије. После склопљеног примирја и успешног ратовања у другом српско-турском рату, ратне операције су премештене ван граница Србије. После рата утврђења су заравњена и земљиште враћено својој намени.

¹⁰ ИАЈ, Начелство округа моравског, 905/877-1-1.

¹¹ ИАЈ, Начелство округа моравског, 8002/877-7-1.